اخبار ایران:
عراق و مذاکرات آتش بس

بسم الله الرحمن الرحيم

اخبار ایران: عراق و مذاکرات آتش بس

نویسنده:

اکبر هاشمی رفسنجانی

ناشر چاپی:

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

اخبار ایران: عراق و مذاکرات آتش بس

مشخصات کتاب

سطح توصیف : پرونده

عنوان : اخبار ایران[سند]

منشا : سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی

تاریخ /دوره ایجاد : ۱۳۶۴ .

مشخصات ظاهری : ۹۵۱ برگ .

دامنه و محتوا : اهم اخبار رادیوهای خارجی درمورد امورسیاسی ایران از قبیل : توقیف کشتی کویتی از سوی ناوگان دریای ایران ، گزارش مطبوعات لندن درباره اوضاع ایران ، آتش‌بس ایران و عراق ، مذاکرات هاشمی رفسنجانی با رهبران دولت سوریه ، تلاش‌های مهندس‌بازرگان در انتخابات ریاست‌جمهوری ایران .

توصیفگر : هاشمی رفسنجانی، اکبر، ۱۳۱۳-

بازرگان، مهدی، ۱۲۸۶ - ۱۳۷۳.

توصیفگر : سیاست خارجی[۱]

خبرگزاری‌های خارجی

نیروی دریایی

کشتی

اوضاع اجتماعی

جنگ ایران و عراق

مذاکرات دیپلماتیک

انتخابات ریاست جمهوری

پزشکان

روابط خارجی[۱]

روابط سیاسی

گروگان گیری

تجاوز هوایی

نهضت مجاهدین خلق ایران

توقیف کشتی

عملیات جنگی

بودجه‌بندی

بازار نفت

اوپک

توصیفگر : عراق

سوریه

مرکز نگهداری سند : آرشیو ملی ایران

شناسه سند : ۲۲۰/۱۴۰۹۴

مقدمه

Charls G.Macdonald. Iran، Iraq، and The Cease Fire Negotiations in Christopher C.Joyner، The Persion Gulf War: Lessons for Strategy، law and Diplomacy (New york: Green Wood Press، ۱۹۹۰، pp.۲۰۹-۲۲۲.

مذاکرات ایران و عراق بعد از پذیرش قطع نامه ۵۹۸ یکی از پیچیده‌ترین گفت و گوهای صلح میان دولت‌ها محسوب می‌شود. ایران و عراق بـا تجربه یـک جنـگ تمـام عیـار هشت سـاله در مسیری گـام نهادنـد که می‌خواسـتند از راه گفت و گو به تفاهم برسـند و مشـکلات و اختلافـات خـود را حـل کننـد چنین راهی پیچیـده و نـاهموار، امـا کم هزینه و آموزنـده بود. شـناخت مواضع و منـافع و سیاست‌ها و برنامه‌های دو کشور می‌تواند زمینه‌ای برای حل مشـکلات و برداشـتن گام‌های آگاهانه و حساب شده برای آینده باشد. به ویژه اگر توجه شود که با وجود تأثیر عمده تحولات منطقه‌ای خارج از اراده جمهوری اسلامی ایران بر گفت و گوهای دو کشور و گـذشت نزدیک به پانزده سال از پایان جنگ ایران و عراق هنوز قرار داد صـلحی بین تهران و بغـداد به امضا نرسـیده و بیشتر مواد قطع نامه ۵۹۸ اجرا نشده است.

در ضـمن لازم است یـادآوری شود که تحولات و پیشـرفت‌های بعـدی مـذاکرات صـلح و مقاله نیامـده است، با وجود این مسائل و مشکلات دوره پایانی جنگ و گفت و گوهای ایران و عراق در سه سال بعد از آن به تفصیل بیان شده است.

در ۲۰ اوت ۱۹۸۸، زمـانی که بین دو دولت ایران و عراق آتش بس واقعی برقرار گردیـد، نقش حقوق بین الملـل در منازعه این دو کشور به مرحله جدیـدی وارد شـد، آتش بس بر پایه قطع نامه ۵۹۸،۲۰ جولای ۱۹۸۷ شورای امنیت سازمان ملل متحـد قرار داشت. هر چنـد در آغـاز، عراق از این قطع نـامه حمـایت کرد، در اواسط تابسـتان ۱۹۸۸، هنگـامی که ایران به دنبـال پیروزی‌های عراق در صحنه نبرد آن را پـذیرفت، چنین نظری نـداشت. در ۱۵ اوت ۱۹۸۸، یعنی پنـج روز بعـد از برقراری آتش بس مؤثر، مـذاکرات بین اران و عراق بر پایه قطع نامه ۵۹۸ آغاز شد. این امر فرصتی را فراهم آورد تا دو کشور اختلافات خود را از راه شـیوه‌های صلح آمیز دیپلماتیک در چارچوب قانونی قطع‌نامه ۵۹۸ دنبال کنند. در پی این امر، آنها توانستند توان خود را برای بازسازی ویرانی‌های جنگ هشت ساله صرف کنند.

در این مقاله، ادعاهای حقوقی بین المللی ایران و عراق و منافع سیاسی آنها که از موضع حقوقی، در مذاکرات طرح می‌شد، ارزیابی می‌شود. با این امید که چگونه تسهیل تنظیم روابط دو دولت جهان سومی و ماهیت اختلاف حقوقی بین آنها روشن شود و بتواند در رویکرد ایران و عراق نسبت به حقوق بین الملل، به برخی از آگاهی‌ها نیز دست یافت.

این مقاله بر مباحث حقوقی انتخابی در چارچوب صـلح پـذیرفته شده بین دو طرف قطع‌نامه [۱] ۵۹۸ شورای امنیت که به اتفاق آراء در ۲۰ ژوئیه ۱۹۸۷ بـه تصـویر رسـید می‌پردازد. ملاحظه نخست این است که سیاست‌های هر دور کشـور ایران و عراق بر پـذیرش نهـایی قطع‌نـامه آتش بس مقـدم اسـت. بعـد از این که به طـور خلاصه شـرایط قطع‌نـامه ۵۹۸ مشـخص شـد، در آوریـل ۱۹۸۹، در مذاکرات تحت نظر

[صفحه ۷۳]

سازمان ملل، مورد سنجش قرار گرفت و با توجه به سه مبحث زیر ادعاهای حقوقی ایران و عراق ارزیابی شد:

۱) توقف تمامی اقدامات نظامی یا آتش بس و عقب نشینی نیروهای نظامی به مرزهای شناخته شده بین المللی؛ [۲] .

۲) آزاد کردن و بازگرداندن همه اسیران جنگی به وطنشان؛ [۳] و

۳) حل و فصل جامع، عادلانه و شرافتمندانه دیگر مسائل باقیمانده، [۴] به ویژه، مشکل شط العرب با مرز اروندرود.

مباحث دیگری ماننـد اقداماتی برای تأمین امنیت و ثبات در منطقه، [۵] مسئولیت منازعه [۶] و تعمیر خرابی‌ها و مشکل بازسازی که در قطع‌نامه مشخص شده بودند، [۷] اغلب در مذاکرات به فراموشی سپرده شدند و بعید به نظر می‌رسید که در فضای سیاسی حاکم بر روابط بین ایران و عراق، به آنها به طور جدی توجه شود. در اینجا، ادعاهای حقوقی ایران و عراق در متن گسترده‌تر منافع سیاسی زیر بنائیشان تحلیل خواهد شد و در نهایت نیز، شیوه‌ای که ایران و عراق در حقوق بین الملل به کار می گیرند، با مروری بر توضیح دلایل حقوقی دو دولت بر مواضع سیاسی مد نظر آنها، بررسی خواهد شد .

پیش درآمد آتش بس

جنگ خلیج فارس (ایران و عراق)، طولانی‌ترین جنگ تاریخ معاصر از زمان نبرد واترلو [۸] [۹] به شمار می‌رود. این جنگ از ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰، یعنی زمانی که نیروهای عراق به سرزمین ایران تجاوز کردند، آغاز شد و تا ۲۰ اوت ۱۹۸۸، یعنی زمان اجرای آتش بس مؤثر رسمی بین ایران و عراق ادامه داشت. فرصت‌های جنگی عراق زمانی به پایان رسید که در سپتامبر ۱۹۸۱، ایران با حملات متقابل به موفقیت‌های اولیه این کشور پایان داد و محاصره آبادان را درهم شکست. پیشروی‌های ایران، عراق را وادار کرد تا در ژوئن ۱۹۸۲، از قلمروی ایران عقب نشینی کند. در این هنگام، عراق تقاضای آتش بس کرد، اما ایران به دلیل حضور ارتش عراق در بخش‌های عمده‌ای از خاک این کشور هم چنان بر خواسته‌های خود مبنی بر پایان دادن به رژیم صدام حسین و جبران خسارت‌های وارده پا فشاری می‌نمود.

هر چند در آغاز جنگ، ایران نشان داد که تنها، برای دفاع از خود می‌جنگد، اما به زودی درصدد برآمد تا با تنبیه متجاوز، حقوق حقه خویش را بدست آورد؛ بنابراین، در اواسط جولای ۱۹۸۲، از مرزها گذشت و به خاک عراق وارد شد. از این به بعد، ایران سیاستی را دنبال کرد که هدف آن تسلیم بدون قید و شرط عراق بدون معامله با رژیم صدام حسین بود. [۱۰] با این حال، ایران در بعضی از مواقع می‌خواست مذاکراتی را از موضع قدرت انجام دهد، به ویژه پس از فتح فاو در فوریه ۱۹۸۶ (تا این که آن را در آوریل ۱۹۸۸ مجددا از دست داد)، که رژیم [امام] خمینی (ره) در صدد بود متجاوز را تنبیه کند.

از سوی دیگر، عراق بعد از این که ناگزیر شد تا موضع دفاعی را اتخاذ کند، درصدد گسترش جنگ برآمد و برای تحمیل آتش بس به ابر قدرت‌ها فشار آورد. در اوایل سال ۱۹۸۴، عراق نفتکش‌های ایران را هدف حملات هوایی قرار داد و در مقابل، ایران نیز با حمله به نفتکش‌های کشورهای عربی ساحل خلیج فارس به عراق پاسخ داد. به همان اندازه که پای ابر قدرت‌ها برای حمایت از کشتیرانی بی‌طرف به خلیج فارس کشیده می‌شد، فشار بین‌المللی برای یافتن راه حلی دیپلماتیک نیز تشدید می گردید. در ۲۰ جولای ۱۹۸۷، درست قبل از حرکت امریکا برای اسکورت نفتکش‌های مجددا پرچم گذاری شده کویت، شورای امنیت قطع‌نامه ۵۹۸ را تصویب کرد. بلافاصله بعد از تصویب قرارداد، عراق اعلام کرد، در صورتی که ایران قطع‌نامه آتش بس را قبول کند، عراق نیز آن را خواهد پذیرفت. به هر حال، ایران اعلام کرد تا زمانی که کمیسیونی برای تعیین متجاوز تشکیل نشود، از قبول قطع‌نامه خودداری خواهد کرد. جنگ خلیج فارس با تعهد فزاینده بین المللی برای عملیات پرچم‌گذاری و مین روبی پیچیده‌تر شد. بعد از نیمه سال ۱۹۸۷، حضور بین المللی گسترده در خلیج فارس کم کم به برخورد نظامی میان نیروی ایران و نیروی دریایی امریکا

انجامید.

در فوریه ۱۹۸۸، جنگ شهرها شاهد اصابت ۱۹۰ فروند موشک عراقی به تهران بود، در حالی که ایران به دلیل فقدان موشک کافی نمی‌توانست در این سطح، با عراق مقابله به مثل کند. در مارس ۱۹۸۸، موشک‌باران تهران و حمله

[صفحه ۷۴]

شیمیایی عراق به حلبچه که به طور مستقیم از تلویزیون ایران پخش شد، روحیه مردم را تضعیف کرد. هنگامی که در ۱۷ آوریل ۱۹۸۸، عراق فاو را پس گرفت و ماشین نظامی هجومی خود را به سلاح‌های شیمیایی تجهیز کرد، معلوم شد که ایران در موضع ضعف قرار داد.

در ۱۸ جولای ۱۹۸۸، ایران با پی گیری همه جانبه اقدامات دیپلماتیک قطع‌نامه ۵۹۸ را پذیرفت. این امر در ۸ اوت به پذیرش آتش بس از سوی دو طرف انجامید و در ۲۰ اوت ۱۹۸۸، لازم الاجرا شد. هنگامی که در ۲۵ اوت، مذاکرات مستقیم آغاز گردید، عراق طرف برتر میدان نبرد بود و بعد از اعلام تاریخ برقراری آتش بس نیز به پیشروی خود علیه ایران ادامه داد و تلاش کرد تا با به اسارت گرفتن تعداد بیشتری از نیروهای ایرانی تا حد امکان موقعیت خود را در مذاکرات مربوط به مبادله اسیران، تقویت کند. همچنین، علی رغم این که به روشنی لزوم عقب نشینی نیروها به مرزهای شناخته شده، پیش‌بینی شده بود، قسمت‌های زیادی از ایران را تصرف کرد. بنابر گزارش، یک روز قبل از این که مذاکرات مستقیم آغاز شود، عراق در حمله به شورشیان شمال به طور مؤثر، از سلاح‌های شیمیایی استفاده کرد و به موازات مرز، جایی که آن را منطقه آزاد شده می‌نامند حرکت و طبق گزارشی، حدود هزار روستا را ویران کرد. در نتیجه، بیش از صد هزار نفر آواره به سوی ترکیه و ایران سرازیر شدند. [۱۱] .

قطع نامه ۵۹۸ شورای امنیت، چارچوبی برای صلح

هنگامی که در ۲۵ اوت ۱۹۸۸، مذاکرات آغاز شد، هر دو طرف متوجه شدند که گفت و گوها طولانی خواهد بود و به آسانی نمی‌توان به دنبال چنین جنگ طولانی و پر هزینه‌ای با یکدیگر به توافق رسید. عراق پیروز بی چون و چرای میدان نبرد بود، اما ایران به منزله یک دشمن قوی، تلخ و بالقوه قدرتمند باقی ماند. هر چند هیچ یک از دو طرف به دیگری اطمینان نداشت، اما هر دو برای پایان منازعه می‌جنگیدند.

قطع‌نامه ۵۹۸ چارچوب حقوقی مذاکرات تحت نظر سازمان ملل را فراهم آورد. مقدمه قطع نامه «از آغاز و ادامه منازعه و بمباران مراکز مسکونی غیر نظامی، حمله به کشتیرانی بی طرف یا هواپیمای کشوری، نقض قوانین بین المللی بشر دوستانه و دیگر قوانین ناظر بر درگیری مسلحانه، به ویژه کاربرد سلاح‌های شیمیایی بر خلاف الزامات پروتکل ۱۹۲۵ ژنو»، ابراز تأسف می‌کند. [۱۲] ماده ۱ خواستار آن است که «ایران و عراق فورا آتش بس را رعایت کنند، به تمام اقدامات نظامی در زمین، دریا و هوا خاتمه دهند و تمامی نیروهای خود را بدون درنگ به مرزهای شناخته شده بین المللی، باز گردانند». ماده ۲ تأسیس نیروی حافظ صلح، گروه ناظر نظامی سازمان ملل در ایران و عراق [۱۳] را برای نظارت بر آتش بس و عقب نشینی نیروها ارائه می‌کند. مقرر شد تقریبا ۳۵۰ نفر از کارکنان سازمان ملل با آغاز آتش بس در طول مرز مستقر شوند. ماده ۳ مصرانه خواستار آزادی و برگرداندن اسیران جنگی به وطن خود است. ماده ۴ خواستار حل و فصل جامع، عادلانه و شرافتمندانه تمام موضوعات موجود براساس اصول مندرج در منشور سازمان ملل متحد (شامل دخالت نکردن در امور داخلی دولت‌های دیگر) است. ماده ۵ مصرانه از سایر دولت‌ها می‌خواهد از هر گونه اقدامی که به گسترش منازعه منجر شود، اجتناب کنند. ماده ۶ از دبیر کل سازمان ملل می‌خواهد تا با مشورت ایران و عراق،

تأسیس مجموعه بی طرفی را برای تعیین مسئولیت دولت‌ها در منازعه بررسی کند. ماده ۷ خواستار ایجاد گروه متخصصی برای ارزیابی هزینه‌های جنگ و مشکلات بازسازی است. ماده ۸ از دبیر کل سازمان ملل می‌خواهد تا اقدامات منطقه‌ای را برای تأمین و تقویت امنیت و ثبات بررسی کند. ماده ۹ از دبیر کل می‌خواهد شورای امنیت را از اجرای قطع‌نامه مطلع نماید. ماده ۱۰ برگزاری جلسات بیشتر را برای تضمین رعایت قطع‌نامه مطرح می‌کند. [۱۴] .

مسائل عمده‌ای که ایران و عراق با آن رو به رو بودند عبارت بود از: عقب‌نشینی به مرزهای شناخته شده بین المللی و خاتمه همه اقدامات نظامی در زمین، دریا و هوا؛ آزادی اسیران جنگی؛ و کنترل آب راه شط العرب (اروند رود). گفت و گوها آغاز خوبی داشتند. در نخستین روز مذاکرات مستقیم، پرز دکوئیار، دبیر کل سازمان ملل، بعد از شش ساعت و نیم جلسه مذاکره بین طارق عزیز ،

[صفحه ۷۵]

وزیر خارجه عراق و علی اکبر ولایتی، وزیر خارجه ایران این مذاکره را شروعی جدی نامید. مباحث نخستین جلسه بر عقب نشینی نیروها، مبادله اسیران جنگی و برنامه جلسات آینده متمرکز بود. به هر حال روز بعد، گفت و گوها به مشکل عقب‌نشینی نیروها محدود شد. عراق ادعا می‌کرد که اعتبار موافقت‌نامه ۱۹۷۵ الجزایر برای مدت طولانی نبوده است؛ بنابراین، از ایران می‌خواست که کنترل کامل عراق بر آب راه شط العرب را به رسمیت بشناسد [۱۵] تا به دنبال آن، خط آتش بس در ساحل شرقی شط العرب ایجاد شود. ایران در پاسخ گفت که مسائل مربوط به حاکمیت بر اروند رود باید تنها پس از این که مراحل نخست قطع نامه ۵۹۸، یعنی عقب نشینی نیروها، تبادل اسیران جنگی و تأسیس یک دادگاه ویژه برای تعیین مسئولیت جنگ، اجرا شد، بررسی شود.

افزون بر عقب نشینی نیروها، مسئله جلوگیری ایران از کشتیرانی عراق در تنگه هرمز و خلیج فارس نیز مطرح شد. با آغاز آتش بس، عراق دو فروند کشتی را به خلیج فارس، فرستاد . ایران کشتی نخست را یک کشتی باری بود، متوقف و برای جلوگیری از قاچاق کالا، را بازرسی کرد، اما کشتی دوم را که یک نفتکش بود متوقف نکرد. این امر وضعیتی را فراهم آورد تا ادعای عراق مبنی بر آزادی کشتیرانی در مقابل ادعای ایران برای تأمین منافع امنیتی خود در دریای سرزمینی‌اش، ارزیابی شود. دور نخست گفت و گوها به علت عدم توافق بر سر موضوع عقب‌نشینی‌ها و آزادی کشتیرانی به بن بست رسید، در حالی که مانع اصلی اصرار عراق بر این امر بود که قرار داد الجزایر بی اعتبار است. در نتیجه، باید کنترل عراق بر شط العرب به رسمیت شناخته شود.

دور دوم گفت و گوها که در ۳۰ سپتامبر ۱۹۸۸ در سازمان ملل متحد در نیویورک آغاز شد، پیشرفت اندکی داشت. این جلسه با ارائه طرح مصالحه خاویر پرز دکوئیار، دبیر کل سازمان ملل، برای شکستن بن بست موجود، آغاز شد. وی از ایران درخواست کرد تا حق عبور کشتی‌های عراقی در خلیج فارس را تضمین کند و اجازه دهد که آب راه شط العرب مجددا باز شود. هم چنین از هر دو طرف خواست تا هم چنان به عقب کشیدن نیروهای اشغالگر خود ادامه دهند. در پایان نیز، بر مبادله همه اسیران جنگی تأکید و پیشنهاد کرد تا زمان رسیدن به قراردادی رسمی، مشکل حاکمیت بر شط العرب به تعویق انداخته شود. [۱۶] بنا به گفته علی اکبر ولایتی، دو کشور در اصل حل و فصل مصالحه جویانه به توافق رسیده بودند، اما طارق عزیز، همتای عراقی وی، از اختیارات کافی برای تصمیم گیری برخوردار نبود. [۱۷] .

بن بست در مذاکرات سپتامبر به دور سوم گفت و گوها در ژنو انجامید. در جلسه سوم که در ۱ نوامبر ۱۹۸۸ آغاز شد، پیشرفت‌های آشکاری به دست آمد و درباره مبادله اسیران بیمار و مجروح توافق حاصل شد. به هر حال، این جلسه به دلیل پافشاری سختگیرانه بر بحث عقب‌نشینی نیروها و ادعای عراق مبنی بر حاکمیت کامل بر شط العرب، متوقف و به ۱۱ نوامبر موکول شد.

دور چهارم گفت و گوها در تاریخ ۲۰ تا ۲۳ آوریل ۱۹۸۹ در ژنو برگزار شد، اما این مذاکره نیز با پیشرفت مختصری

[صفحه ۷۶]

به شکست انجامید. در اکتبر ۱۹۸۸، دبیر کل سازمان ملل متحد پیشنهاد چهار ماده‌ای خود را به شرح زیر اعلام کرد:

۱) عقب نشینی نیروها به مرزهای بین المللی براساس موافقت نامه ۱۹۷۵ الجزایر؛

۲) خویشتن داری ایران در بازرسی کشتی‌ها؛

۳) مبادله دو جانبه اسیران جنگی؛ و

۴) بازگشایی شط العرب.

هم چنین، وی جدول زمانی جدیدی را نیز پیشنهاد کرد که براساس آن، عقب نشینی نیروها طی پانزده روز انجام می‌گرفت و طی شصت روز نیز اسیران جنگی مبادله می‌شدند. [۱۸] وزیر خارجه عراق در گزارشی اعلام کرد تا زمانی که لای روبی شط العرب به طور کامل انجام نشود، عقب نشینی نیروها امکان ندارد. او ایران را به دلیل رعایت نکردن قطع‌نامه ۵۹۸ و بی‌احترامی به متن و محتوای سند مقصر دانست. [۱۹] ایران عقیده داشت این بن بست از لجاجت دامنه‌دار عراق، یعنی ادعای غیر قابل قبول حاکمیت بر کل اروند رود (شط العرب)، ناشی شده است. هم چنین، از اکراه عراق در اجرای قطع‌نامه ۵۹۸ شکایت داشت و آن را نتیجه فقدان اراده لازم اعضای شورای امنیت برای اعمال فشار به عراق می‌دانست. ایران اظهار می‌کرد که اعضای شورای امنیت بیش از آن که نگران اجرای عدالت باشند، نگران منافع سیاسی خود هستند. [۲۰] .

بن بست گفت و گوها تا تابستان ۱۹۸۹ ادامه داشت. هر دو طرف بر لزوم اجرای قطع‌نامه ۵۹۸ تأکید می‌کردند، اما نسبت به اجرایی بودن قرار داد ۱۹۷۵ الجزایر درباره مرز شط العرب (اروند رود) با یکدیگر اختلاف بنیادی داشتند. مرگ [امام] آیت الله خمینی (ره) در ۳ ژوئن هیچ تغییر فوریی در مواضع دو طرف گفت و گوها پدید نیاورد. طبق گزارشی، حمایت شوروی از موضع ایران در اجرایی بودن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر به طور بالقوه موجب پیشرفت مهم گفت و گوها در ژوئن ۱۹۸۹ شد، اما اعضای دیگر شورای امنیت نشان دادند که علاقه‌مند نیستند به طرف فشار وارد آوردند.

ادعاهای حقوقی (آتش بس و عقب نشینی)

رویکرد ایران در مذاکره با عراق بر ضرورت عقب نشینی این کشور به مرزهای شناخته شده بین المللی طبق قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر مبتنی بود. [۲۱] .

ایران اعتقاد داشت، تا زمانی که نیروهای عراقی عقب نشینی نکرده‌اند، هیچ پیشرفتی در مذاکرات صلح پدید نمی‌آید. در ۱۰ مارس ۱۹۸۹، وزیر خارجه ایران طی نامه‌ای به دبیر کل سازمان ملل به دقت مشخص کرد که ۲ / ۶۶۳ کیلومتر مربع از خاک ایران هم چنان در اشغال عراق است. [۲۲] ولایتی با پیوست ۴۲ نقشه از ادعای خود دفاع کرد. پیشتر، او عراق را متهم کرده بود که ۱۲۵ کیلومتر مربع از سرزمین ایران را بعد از اعلان آتش بس اشغال کرده است. [۲۳] ایران قبلاـ عراق را متهم کرده بود که بیش از دو هزار کیلومتر مربع از سرزمین ایران را در چهار استان تصرف کرده است. [۲۴] .

ایران بر خلاف دوران جنگ در این مقطع از گفت و گوها، ادعا می‌کند که به تصرف سرزمین عراق تمایلی ندارد و نیروهای ایران خاک این کشور را ترک کرده‌اند. [۲۵] در حال حاضر، اشغال قلمروی عراق از سوی ایران موضوعیت ندارد، از این رو، حکومت صدام حسین یادآور نمی‌شود که ایران قبل از آتش بس و پیش از اعمال فشار عراق به این کشور برای عقب نشینی، سرزمین عراق

را اشغال کرده بود .

یکی از بحث‌های مطرح، بن بست در عقب نشینی نیروها بود که به مخالفت عراق با بازرسی کشتی‌ها از سوی ایران در تنگه هرمز، و خلیج فارس مربوط می‌شد. عراق مصرانه می‌گفت چنین عملی ناقض آزادی کشتیرانی و نشان دهنده اقدامی نظامی در دریاست که باید طبق قید ماده ۱ قطع‌نامه ۵۹۸ متوقف شود. ولایتی، وزیر خارجه ایران با تشریح این که «عراق نمی‌تواند تنها به آزادی کشتیرانی طبق حقوق بین الملل اکتفا کند»، به موضع عراق پاسخ داد. [۲۶] ولایتی مدعی بود که عراق تلاش می‌کند تا «عبور آزادانه از دریای سرزمینی جمهوری اسلامی ایران را به دست آورد و ایران را از اعمال حقوق شناخته شده اساسی و بین المللی خویش در حقوق بین الملل، محروم کند». [۲۷] هم چنین، وی تأکید کرد هر دولتی که بخواهد از تنگه هرمز عبور نماید، باید عبور بی‌ضرر [۲۸] را در این آبراه رعایت کند به طوری که این کشتیرانی به ضرر ایران نباشد. [۲۹] .

در ۸ فوریه ۱۹۸۹، طارق عزیز طی نامه‌ای به دبیرکل سازمان ملل متحد جزئیات موضع عراق را درباره مسئله عقب نشینی تشریح کرد. [۳۰] وی بر تمایلش برای حل و فصل اختلافات براساس قطع‌نامه ۵۹۸ و احترامی که عراق برای تمامیت ارضی ایران قائل است، تأکید کرد. طارق عزیز به دقت مناطق وسیعی از خاک عراق را که قبل از

[صفحه ۷۷]

موفقیت‌های نظامی این کشور در آوریل ۱۹۸۸ در اشغال ایران قرار داشت، یک به یک مشخص کرد . این مناطق (به کیلومتر مربع) عبارت بودند از: فاو)۲۲۵)؛ شلمچه)۱۷۵)؛ جزایر مجنون)۴۴۷ / ۱)؛ زید)۵۶)؛ سیف سعد)۴۳)؛ زبیدات)۱۲۷)؛ مهران)۱۸۲)؛ مهران، پنجوین، و ماؤوت)۸۹۹ / ۱)؛ و حاج عمران)۱۷۵). [۳۱] عزیز اعلام کرد که عراق حدود ۴۳۴ / ۴ کیلومتر مربع از میادین نبرد را بین آوریل و جولای ۱۹۸۸ مجددا به دست آورده بود. او توضیح داد که نیروهای عراقی برای عقب راندن ارتش ایران ناگزیر بودند به قلمروی ایران وارد شوند و مناطق خاصی را برای یک دوره زمانی که ضرورت نظامی اقتضا می‌کرد کنترل کنند. [۳۲] عزیز گفت نیروهای عراق متعاقبا از این مناطق که حدود ۶۱۹ / ۹ کیلومتر مربع برآورد شده‌اند، عقب نشینی کرده‌اند. [۳۳] وی تأکید کرد که عراق هیچ گونه انگیزه توسعه طلبانه‌ای ندارد و مشتاق است براساس مقررات حقوق بین الملل و مفاد قطع‌نامه ۵۹۸، به یک راه حل دست یابد. [۳۴] .

عزیز از ایران به دلیل این که الحاق سرزمین آزاد شده عراق (البته، وی آن را به این نام می‌خواند) را خواستار شده بود، انتقاد کرد. دلیل ادعای عزیز سخنان [امام] آیت الله خمینی (ره) در ۲۱ ژوئن ۱۸۹۲، خطاب به روحانیون به این شرح بود: «اگر ایران عراق را شکست بدهد عراق به ایران ضمیمه خواهد شد ... مردم عراق رژیم صدام حسین را سرنگون خواهند کرد و خود با ملت ایران متحد خواهند شد». [۳۵] .

علی رغم ادعای عزیز مبنی بر این که نیروهای عراقی بعد از اقدامات نظامی ضروری از قلمروی ایران عقب نشینی کرده‌اند، در مارس ۱۹۸۹، صدام حسین، رئیس جمهور عراق، حضور دائمی نیروهای عراقی در قلمروی ایران را برای اهداف دفاعی تأیید کرد. وی در ادامه گفت برای آن که نیروها بتوانند حرکات دشمن را زیر نظر بگیرند، چنین حضوری برای استقرار افراد نظامی در پست‌های دیده‌بانی در نقاط مساعدی که چندین متر از مرزها دورتر باشد، ضروری است. به همان نسبت که جنگ، از طریق قرارداد صلح پایان نگیرد، وجود چنین پست‌های دیده‌بانی و تقویت استحکامات مواضع دفاعی، در مفهوم سنتی این واژه به منزله عملی اشغالگرایانه تلقی نمی‌شود. [۳۶] صدام حسین در ادامه، پیشنهاد می‌کند در صورتی که ایران به راه حل صلح آمیزی روی آورد، نیروهای عراقی از تمامی این نقاط عقب‌نشینی خواهند کرد.

آزادی و تبادل اسیران جنگی

در ۱ سپتامبر ۱۹۸۸، سازمان ملل متحد گزارشی را درباره اسیران جنگی منتشر کرد. طبق این گزارش، ایران نزدیک به هفتاد هزار عراقی و عراق حدود نصف این تعداد ایرانی را در اختیار داشت. هم چنین، سازمان ملل با اشاره به این که تلقین یا هدایت معنوی ایران اساسا از فشارهای روحی قابل تشخیص نیست اعلام کرد که حدود چهارده هزار اسیر عراقی به حامیان [امام] آیت الله خمینی (ره) تبدیل شده‌اند. با وجود این که سازمان ملل هیچ تلقین برنامه‌ریزی شده‌ای را برای اسیران عراقی به دست نیاورد، اما براساس برخی از مدارک روان شناسانه این تلقین وجود داشت. افزون بر این تعداد از اسیران جنگی که سازمان ملل متحد آنان را شناسایی کرده بود، عراق ادعا می‌کرد که، ایران بیش از سی هزار اسیر جنگی عراق را که کمیته بین المللی صلیب سرخ [۳۷] آنها را ثبت نام نکرده است، اختیار دارد. [۳۸] البته، باید یادآور شد که ایران نیز ادعا می‌کرد که عراق هفتصد تن از ایرانیان را بعد از توافق درباره آتش بس بوده است ... . [۳۹] .

ایران و عراق به علت نقض حقوق بین الملل و رفتار ناشایست با اسیران جنگی از یکدیگر انتقاد می‌کردند. وزیر خارجه عراق بارها ادعا کرد که در طول جنگ و بعد از آن، ایران کنوانسیون ژنو [۴۰] را درباره اسیران جنگی رعایت نکرده و از شیوه‌های ددمنشانه‌ای نظیر قتل، شکنجه و تهدید روانی علیه اسیران عراق استفاده کرده است. [۴۱] در مقابل، ایران نیز به همین ترتیب رفتار عراق را با اسیران جنگی محکوم کرد و در گزارشی اختصاصی، به نام گزارشی در زمینه رفتار بد عراق با اسرای ایرانی [۴۲] آنها را به تصویر کشید. باید یادآور شد که ایرانیان برای اثبات ادعای خود علیه عراق از این گزارش به منزله یک سند استفاده می‌کنند. [۴۳] هم چنین، هر دو طرف علیه اتباع خود که با دشمن همکاری می‌کردند دست به اقدامات به شدت افراطی زدند، از این نظر، اقدامات عراق علیه کردهایی که با ایران همکاری می‌کردند، [۴۴] باید در کنار اقدامات ایران علیه به اصطلاح ارتش آزادی بخش ملی [۴۵] (منافقین) که پس از آتش بس به داخل ایران حمله کردند، ارزیابی شود.

بحث اسیران جنگی از زمان توافق آتش‌بس ، بین ایران و عراق اختلاف ایجاد می‌کرد. ماده ۳ قطع نامه ۵۹۸ مصرانه

[صفحه ۷۸]

می‌خواهد که اسیران جنگی آزاد شوند و بی درنگ پس از قطع مخاصمات فعال کنونی، براساس کنوانسیون سوم ژنو ۱۲ اوت ۱۹۴۹، به کشور خود باز گردانده شوند. وقتی در ۲۰ اوت ۱۹۸۸، مخاصمات با برقراری آتش بس مؤثر پایان یافت. در ۲۳ اوت ۱۹۸۸، کمیته بین المللی صلیب سرخ طی نامه‌ای به دو طرف، تعهد آنها را به بازگرداندن اسیران جنگی به کشورهایشان یادآور شد. طبق گزارشی، عراق در ۱۷ سپتامبر طی نامه‌ای به آن پاسخ مثبت داد، اما ایران از دادن پاسخ خودداری کرد. قبل از آغاز دور سوم گفت و گوها، کمیته بین المللی صلیب سرخ در ۱۴ اکتبر ۱۹۸۸ با فرستادن یادداشتی به دو طرف از آنها درخواست کرد تا طبق مفاد قطع نامه ۵۹۸، در چارچوب ماده ۱۱۸ کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو اسیران جنگی را آزاد کنند. بنابر گزارشی، عراق موافقت خود را با این پیشنهاد اعلام کرد، اما ایران با بیان این نکته که مخاصمات هم چنان باقی مانده و بدون عقب نشینی کامل عراق از تمام سرزمین ایران پایان نمی‌گیرد، از قبول پیشنهاد خودداری کرد. [۴۶] در ۵ مارس ۱۹۸۹، صدام حسین، در نامه‌ای خطاب به سازمان پیشرفت‌های بین المللی [۴۷] [۴۸] اعلام کرد که عراق به دلایل بشردوستانه و مشروع، بدون در نظر گرفتن نتایج مذاکرات صلح و بی اعتنا به میزان پیشرفت در رسیدن به یک صلح جامع و پایدار برای تبادل اسیران جنگی آمادگی دائم دارد. [۴۹] .

از ایران نیز خواسته شد تا تبادل اسیران جنگی را قبول کند، اما در چارچوب قطع نامه ۵۹۸، تهران تا عقب نشینی عراق از تمام

سرزمین ایران در مقابل مبادله کامل اسیران ایستادگی کرد. [۵۰].
در حالی که هنوز توافق برای مبادله اسیران جنگی مبهم بود، طی سومین دور گفت و گوها دو کشور درباره پیشنهاد کمیته بین المللی صلیب سرخ برای مبادله اسیران بیمار و مجروح به صورت درصدی به توافق رسیدند. توافق نوامبر ۱۹۸۸ آزادی ۱۱۵۸ تن از اسیران عراقی و ۴۱۱ تن از اسیران ایرانی را خواستار بود . انتظار می‌رفت در صورت آزادی ۱۱۵ اسیر عراقی و ۴۱ اسیر ایرانی در هر روز، مبادله اسیران جمعا ده روز به طول انجامد. ایران مبادله اسیران جنگی را که باید از ۲۴ نوامبر آغاز می‌شد، تا ۲۷ نوامبر به تعویق انداخت؛ زیرا، مدعی بود که عراق از آزادی کردن اسیران به تعداد مورد توافق خودداری می‌کند. [۵۱] طی سه روز نخست، ایران گروه ۵۱، ۵۲ و ۵۲ نفری و عراق سه گروه ۱۸، ۱۹ و ۱۹ نفری را آزاد کردند. در نتیجه، ۱۵۵ اسیر عراقی و ۵۶ اسیر ایرانی آزاد شدند. عراق که تحت حمایت کمیته بین المللی صلح صلیب سرخ قرار داشت ایران را به دلیل تغییر در شمار اسیران مورد توافق برای مبادله، سرزنش کرد. ایران در دفاع از عملکرد خود، گفت: «بیست تن از اسیران از برگشت به عراق خودداری کرده‌اند؛ ۶۱ تن از آنان مسترد شده‌اند؛

[صفحه ۷۹]

تصمیم گیری درباره سی تن دیگر هنوز نامشخص است؛ شصت تن از آنان بدون اطلاع صلیب سرخ از سوی مقامات ایرانی آزاد شده‌اند (اما به دولت عراق تحویل داده نشده‌اند)؛ هویت دوتنشان هنوز نامشخص است؛ هشت تن نیز از اردو برنگشته‌اند؛ دو تن هم فوت کرده‌اند؛ و درباره یک اسیر مصری نیز هنوز تصمیمی گرفته نشده است». [۵۲].
توضیح مقام‌های ایرانی نشان دهنده مشکلاتی بود که اسیران جنگی با آن رو به رو بودند، به ویژه اگر درجه بالایی از نبود اعتماد نیز بین دو طرف وجود داشته باشد، به اضافه درباره سلامتی اسیران مبادله شده پرسش‌های زیادی مطرح بود. طبق گزارش ایران بعضی از اسیران عراقی آزاد شده بعد از انتقال به یک اردوگاه ویژه در حبانیه [۵۳] بازجویی، مسموم و شکنجه شده‌اند. [۵۴] با این که ایران و عراق برای توافق درباره مبادله اسیران بیمار و معلول احترام ناچیزی قائل شدند، اما هر دو متعاقبا تعداد درخور توجهی از این اسیران را به صورت یک جانبه آزاد کردند. هر چند که اعداد و ارقام متفاوت‌اند، در ۱۰ آوریل ۱۹۸۹، خبرگزاری جمهوری اسلامی گزارش داد که ایران به دنبال آزادی هفتاد عراقی مجروح یا بیمار، در نوزده مرحله، ۱۳۴۶ اسیر جنگی عراقی ناتوان را آزاد کرده، اما عراق تنها ۹۴۹ اسیر جنگی ایران را که که ۴۵۹ تن از آنها غیر نظامی بوده‌اند آزاد کرده است. [۵۵] علی رغم آتش بس، تقریبا صد هزار اسیر جنگی در اسارت به سر می‌بردند و به نظر نمی‌رسید که بدون عقب نشینی عراق از قلمروی ایران در وضعیت آنها تغییری رخ دهد. البته، باید یادآور شد که این عقب نشینی نیز بدون حل اختلاف بر سر مرز شط العرب انجام نمی‌شد.

حاکمیت بر اروندرود

برای فهم بن بست مذاکرات آتش بس باید به اعتبار قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر، قرارداد الحاقی مربوط به مرزها و حسن همجواری بین ایران و عراق و سه پروتکل امضا شده در ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ در بغداد توجه کرد. [۵۶] موضع عراق کاملا روشن است، بنابر ادعای این کشور، قرار داد ۱۹۷۵ الجزایر بی ارزش و بی اعتبار است. از نظر حکومت صدام حسین، جنگ با نقض قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر از سوی ایران آغاز شد؛ همانگونه که در تفسیر روزنامه الثور آمده است موضع عراق از این قرار است: «ایران قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را زیر پا گذاشت، در امور داخلی عراق، دخالت و جنگ را علیه عراق آغاز کرد، افراد خائن را به شمال عراق فرا خواند و پول و اسلحه در اختیار آنها گذاشت تا دامنه شورش را به آن جا بکشاند. هم چنین در سپتامبر ۱۹۸۰، آبراه عراقی شط العرب را مسدود

کرد. تمامی این موارد زمینه آغاز جنگ را فراهم آورد». [۵۷] .

در آوریل ۱۹۸۹ موضع ایران نیز طی توضیحات مختصر و مفید ولایتی به صورت واضح بیان شد: «با توجه به قرارداد ۱۹۷۵، باید بگوییم که مشکل اصلی ما رودخانه و خط تالوگ [۵۸] است که آن را تقسیم می‌کند. این رودخانه مرز ایران و عراق را تشکیل می‌دهد ... این یک قرارداد معتبر است و تمام قواعد و قوانین بین المللی با آن موافق‌اند». [۵۹] وی هم چنین ابراز کرد که از نظر سازمان ملل، نیز قرارداد ۱۹۷۵ هنوز اعتبار دارد [۶۰] مشاجره اولیه درباره اعتبار قرارداد ۱۹۷۵ به حق حاکمیت بر رودخانه شط العرب مربوط می‌شد. قرارداد ۱۹۷۵ خط تالوگ یا مسیر اصلی کشتیرانی را خط مرزی بین دو کشور می‌شناسد. عراق ادعا می‌کرد، از آنجا که قرارداد ۱۹۷۵ باطل شده است؛ بنابراین، قرارداد ۱۹۳۷ که طبق آن عراق بر تمامی شط العرب حاکمیت دارد، معتبر است. ایران نیز مدعی بود که قرارداد ۱۹۷۵ هنوز هم اعتبار داد و گستره قلمروی عراق فقط تا خط تالوگ است.

منافع سیاسی اساسی

ادعاهای قانونی ایران و عراق زمانی با منافع ملی اساسی هر دو کشور مرتبط شدند که در گستره سیاسی وسیع‌تری قرار گرفتند؛ نخست، اگر به اعتقاد عراق از ایران مبنی بر اشغال خاک عراق توجه کنیم می‌بینیم که عراق به حرکت خود در خاک ایران در آغاز جنگ هیچ اشاره‌ای نمی‌کند. عراق به ناحیه‌ای که خوزستان نامیده می‌شود و غالب ساکنان آن را اقلیت عرب تشکیل می‌دهند، پیشروی و سعی کرد آن را به تصرف خود درآورد. این کشور مایل بود، در زمانی که موازنه قدرت به سود خودش بود، پیشرفت‌هایی را با بهره‌گیری از ضعف نظامی ایران به دست آورد. هم چنین، می‌خواست قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را لغو کند و ادعای حقوقی خود را مبنی بر حاکمیت بر تمامی شط العرب دوباره پیش بکشد. سرانجام در آوریل ۱۹۶۹، ایران به صورت یکجانبه قرارداد ۱۹۳۷ ایران و عراق را لغو کرد. [۶۱] .

در اوت ۱۹۸۸، زمانی که عراق تصور کرد طرف پیروزی بی چون و چرای جنگ است، در صدد برآمد تا از وضعیت

[صفحه ۸۰]

موجود استفاده و توجه خود را به مشکل کردها در شمال عراق معطوف کند. همان گونه که در قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر آمده است، پذیرش اصل خط تالوگ برای تعیین مرز در شط العرب از سوی عراق اساسا بر قول ایران، (امریکا و اسرائیل) مبنی بر قطع کمک به کردهای شورشی شمال عراق استوار است؛ با وجود این، عراق تصمیم گرفت تا برای همیشه مقاومت درونی کردها را در هم بشکند.

جنگ تمام عیار عراق علیه کردها در ۲۴ اوت ۱۹۸۸، یک روز قبل از آغاز مذاکرات مستقیم با ایران آغاز شد. بر اساس گزارش مطبوعات، عراق بیش از شصت هزار نفر نیروی نظامی را به همراه تانک، توپخانه، بالگرد، جنگنده بمب افکن و سلاح‌های شیمیایی به آنجا فرستاد. طبق گزارش‌ها، بین ۲۴ اوت و ۸ سپتامبر ۱۹۸۸ به صورت گسترده علیه کردها از سلاح‌های شیمیایی استفاده کرد. امریکا استفاده قبیح و ظالمانه عراق از سلاح‌های شیمیایی را با بهره‌گیری از ابزارهای تکنیکی تأیید کرد. بر اساس گزارش‌ها، عراق بیش از هزار روستا را ویران و با تصرف مجدد مناطق به اصطلاح آزاد شده در طول مرز با ایران تقریبا صد هزار نفر را آواره کرد. در اکتبر ۱۹۸۹، طارق عزیز اعلام کرد که شورش کردها برای همیشه پایان یافته است؛ همانگونه که در Newslatter International Amnesty در مارس ۱۹۸۹ به طور مستند آمده است، نابودی و رفتار ددمنشانه با کودکان کرد، خصومت عمیق رژیم عراق نسبت به مخالفان کرد این کشور را تأیید می‌کند. اقدامات علیه کردها نه تنها مخالفت‌های شدید کردها علیه

صدام حسین را از بین برد، بلکه درصد بسیاری از منابع نفوذی ایران را نیز ریشه کن کرد. اکنون که عراق نمی‌تواند مدعی شود ایران از کردها حمایت می کند، ادعای حاکمیت بر کل آبراه شط العرب را پیش کشیده است.

عراق با تشخیص این که ایران در دراز مدت هم چنان دشمن خطرناک او خواهد بود، تصمیم گرفته است که موقعیت استراتژیک خود را در شمال حفظ کند و از برتری نظامی خود برای حضور و بقای مجدد در خلیج فارس بهره گیرد؛ بنابراین، راه خروجی عراق به خلیج فارس (شط العرب) باید هر چه زودتر گشوده شود. بازگشایی این رودخانه حتی با کمک ایران نیز آسان نخواهد بود. کارشناسان معتقدند که دست کم سه سال فرصت برای بازگشایی کامل این رودخانه لازم است. مین‌ها، کشتی‌های غرق شده، مهمات منفجر نشده و سایر فضولات جنگی، بازگشایی این رودخانه را مشکل کرده است. ایران تا وقتی که نیروهای عراقی در خاک این کشور باشند، با هر گونه اقدامی برای پاکسازی رودخانه مخالفت می کند. پیشنهاد عراق برای منحرف کردن مسیر رودخانه و خشک کردن بنادر خرمشهر و آبادان به منزله فشار روزافزون بر ایران است. [۶۲] .

نتیجه گیری

تحلیل مزبور نشان می‌دهد که ایران و عراق هر دو درصددند که سیاست‌های خود را از راه ادعاهای حقوقی بین‌المللی موجه جلوه دهند .

هر چند که گفت و گوهای ایران و عراق بر سر موضوعات عقب نشینی نیروها و اعتبار قرار داد ۱۹۷۵ به بن بست رسیده است، واضح است که هیچ یک به ادامه جنگ تمایلی ندارند. چارچوب حقوقی بین المللی که قطع نامه ۵۹۸ آن را فراهم آورده است موجب شده این امکان را به وجود آورد که هر دو کشور ضمن پافشاری بر خواسته‌ها و مواضع مشروع خود، از ادامه جنگ نیز خودداری کنند. هم چنین، احتمال نمی‌رود که بن بست جاری گفت و گوها بدون اعمال فشاری سیاسی در خور توجه از بین بر یکی از دو طرف تغییر یابد. به نظر می‌رسد که این بن بست دیپلماتیک بین دو کشور هم چنان ادامه داشته باشد مگر این که نفع سیاسی دو جانبه‌ای پدید آید که همکاری و هماهنگی را بین کشورهای متعارض خلیج فارس ترغیب کند.

پاورقی

[۱] برای متن قطع‌نامه ۵۹۸ ر. ک به:

.Middle East Economic Digest، July ۲۹، ۱۹۸۸، p.۱۴

[۲] ر. ک به: ماده ۱ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۳] ر. ک به: ماده ۳ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۴] ر. ک به: ماده ۴ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۵] ر. ک به: ماده ۸ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۶] ر. ک به: ماده ۶ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۷] ر. ک به: ماده ۷ از قطع‌نامه ۵۹۸.

[۸] .BATTLE OF WATERLOO

[۹] برای ارزیابی جنگ و مطالعه اوضاع منازعه خلیج فارس در زمان آغاز گفت و گوهای مستقیم ایران و عراق ر. ک به:

.Middle East، September ۱۹۸۸، pp.۸-۱۲

[۱۰] ر. ک به: مصاحبه با علی اکبر محتشمی، وزیر کشور، در،

al – Musytaqbal(Paris)، February ۲۵،۱۹۸۹

در سرویس خبری خارجی، در

Daily Report Near East & South Asia (hereinafter FBIS-NES)، FBIS-NES-۸۹-۳۹، March، ۱۹۸۹،p.۶۰

محتشـمی بر این منطق تأکیـد کرد که «همـانگونه که در طول جنگ جهانی دوم عمل شـده متجاوز بایـد تنبیه شود». اما این منطق به دلیل این که دنیا به اندازه ایران نگران نبود، مورد قبول واقع نشد.

[۱۱] See The Winds of Death (Paris), a Special ۱۸۲-Page issue of Information and Liaison Bulletin of Institut Kurde de Paris , no.۴۲September ۱۹۸۸.

[۱۲] موضوعات حقوقی مطرح شـده در مقـدمه، نگرانی‌های مشـروع متعـددی را پدیـد آورد که از این منازعه ناشـی می‌شود، اما از حوزه این نوشته خارج است.

[۱۳] united Nations Iran – Iraq Military Closerven Group.

[۱۴] ر. ک به: سر مقاله روزنامه جمهوری اسلامی که از شکست ایران و عراق در اجرای کامل قطع‌نامه ۵۹۸ انتقاد می‌کند و ر. ک به:

Tehran Iranian News Agency (Irna) of January ۲۵, ۱۹۸۹, in FBIS-NES-۸۹-۰۱۶, January ۲۹, ۱۹۸۹, PP.۶۰-۶۱.

[۱۵] بایـد یادآور شد که نام شط العرب در ایران اروند رود است این نام از قبل از اسـلام وجود داشـته است . نام رایج آن در غرب شط العرب می‌باشد، اما در این نوشته، هر دوی آنها به کار رفته است.

[۱۶] See New York Times , October , ۱۹۸۸ , P.۶؛ New York Times , October ۹ , ۱۹۸۸ , P , ۱۱ ..

[۱۷] New York Times , October۹ , ۱۹۸۸ , P۱۱.

[۱۸] See The April ۲۴ , ۱۹۸۹ , report of talks by Tehran Domestic Service in FBIS-NES-۸۹-۰۷۷ , April ۲۴ , ۱۹۸۹ , P.۶۹.

[۱۹] See report of Baghdad Iraqi News Agency (INA)in FBIS٠NES-۸۹-۰۷۷. April ۲۴ , ۱۹۸۹ , P.۱۷.

[۲۰] See Editorial , "Peace Talks Still on the Same Old Tack , " tehran Times , April ۲۹ . ۱۹۸۹ , P. ۲.in FBIS-NES- ۸۹-۰۸۵ , May ۴ . ۱۹۸۹ , P . ۵۲.

[۲۱] برای پیشینه و تحلیل‌های مفید در مورد مرز ایران و عراق ر. ک به:

U.S. Department of State, Bureau of lantelligence and Research, Iran-Iraq Boundary, International Boundary Study no. ۱۶۴, July ۱۳, ۱۹۷۸.

[۲۲] ر.ک به: نامه ولایتی به دبیر کل که خبرگزاری کویت (KUNA) آن را در ۱۰ مارس ۱۹۸۹ منتشر کرد.

in FBIS-NES ۸۹-۰۴۸, March ۱۴, ۱۹۸۹, p. ۶۱.

[۲۳] همان.

[۲۴] مصاحبه بشارتی، معاون وزیر خارجه

Tehran Domestic Service, January ۱. ۱۹۸۹. in FBIS-NES-۸۹-۰۲, january ۴, ۱۹۸۹.PP.۵۳-۵۴..

[۲۵] برای نمونه، حجه الاسـلام هاشـمی رفسنجانی اعلام کرد که: «ملت انقلابی ایران هرگز نخواهد پذیرفت که حتی یک وجب از

خاک کشورش در اشغال دشمن باشد و هیچ تمایلی به اشغال خاک عراق ندارد». ر. ک به: . Tehran IRNA , February ۴ , ۱۹۸۹ , in FBIS-NES-۸۹-۰۲۳, February ۶ , ۱۹۸۹ , P. ۶۹.

[۲۶] See text of Velayati's September ۸, ۱۹۸۸ , news conference, Tehran IRNA , Setember ۸ , ۱۹۸۸ , in FBIS , IN FBIS-NES-۸۸-۱۷۵ , September ۹ , ۱۹۸۸ , PP. ۳۵-۳۶.,

[۲۷] همان.

[۲۸] Innocent Passage.

[۲۹] همان.

[۳۰] ر. ک به: متن پیغامی منتشر شده توسط

baghdad Domestic Service, February ۱۴ , ۱۹۸۹, in FBIS-NES-۸۹-۰۳۰, fEBRUARY ۱۵, ۱۹۸۹, p. ۳۶.

[۳۱] همان.

[۳۲] همان.

[۳۳] همان.

[۳۴] طبق گزارش‌ها، طارق عزیز هشت نقشه را به نامه‌اش به دبیر کل پیوست کرد. این نقشه‌ها مناطقی را که ایران اشغال کرده است نشان می‌دادند. ر. ک به:

Report of Kuwait KUNA, March ۱۰, ۱۹۸۹. in FBIS-NES-۸۹-۰۴۸ , March ۱۴ , ۱۹۸۹ . P.۶۱..

[۳۵] See reference to Khomeini's June ۲۱ . ۱۹۸۲ , speech in "Middle East and South Asia Review" June ۲۲ , ۱۹۸۲, P.ii, Daily Report , V , June ۲۲ , ۱۹۸۲.

[۳۶] See Saddam Hussein's interview in Basra With Utman al Umayr , March ۸ , ۱۹۸۹ , in FBIS-NES-۸۹-۰۴۸ , March ۱۴ , ۱۹۸۹ , P.۳۴.

[۳۷] International Committee of the Red Cross (ICRC).

[۳۸] See Tariq Aziz's statement , reported by the Iraqi News Agency on April ۱۸ , ۱۹۸۹ , in FBIS - NES - ۸۹- ۰۷۴ , April ۱۹ , ۱۹۸۹ , P.۱۹.

[۳۹] ر. ک به: سخنان محمد حسین لواسانی، معاون وزیر امور خارجه، که خبر گزاری جمهوری اسلامی آنرا منتشر کرد در May ۶ . ۱۹۸۹ , in FBIS - NES - ۸۹ - ۰۸۸, May ۹. ۱۹۸۹.P.۵۳.

[۴۰] Geneva Convention.

[۴۱] همان.

[۴۲] See Rapport sur le mauvais traitement des captifs Iraniens en Iraq (Tehran: centre d'information de Ia guerre , Conseil supreme de Ia defense , ۱۹۸۵).

[۴۳] See Also War Information Headquarters , Animosity to Peace (Tehran kayhan press , ۱۹۸۷).

[۴۴] ماهیت نقض حقوق بشر و عملکرد عراق که در نسل کشی کردها تجلی می‌یافت فراتر از اقدامات ایران علیه گروه‌های کرد خود بود که در طول جنگ با عراق همکاری می کردند. برای فاجعه حلبچه ر. ک به:

The excepriona‌l issue of information and liaison bulletin of Institul Kurde de Paris entitled H.... A Martyr Town (Paris : Institut Kurde , no data). See also The Proliferation of chenne .(Warfare : The Holocaust at Halabja (Washington , D.C: People for a Just Peace,n.d

[۴۵] National Liberation Amy.

[۴۶] ر. ک به: متن نامه طارق عزیز به دبیر کل در ۶ فوریه ۱۹۸۹ در In FBIS - NES ۸۹ - ۰۲۴, February ۷, ۱۹۸۹, P.۲۱.

[۴۷] Infornational Progres Organization.

[۴۸] سازمان پیشرفت بین المللی سازمان غیر دولتی و بشر دوستانه‌ای است که در وین تاسیس شده است. در ۲۹ - ۳۰ ماه می ۱۹۸۹، این سازمان جلسه‌ای را با حضور کارشناسان متعدد در ژنو برای بررسی مسئله اسیران جنگی برگزار کرد برای مطالعه گزارش خبرگزاری ایران در مورد این جلسه ر. ک به:

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۴۷, mARCH ۱۳, ۱۹۸۹, P.۲۵.

[۴۹] See Iraqi News Agency report, March ۱۲, ۱۹۸۹, in FBIS - NES - ۸۹ - ۰۴۷, March ۱۳, ۱۹۸۹, P.۲۵.

[۵۰] برای آشنایی با موضع ایران مراجعه کنید به تفسیری که خبرگزاری جمهوری اسلامی در ۲۵ ژانویه ۱۹۸۹ ارائه کرد در

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۱۶, January ۲۶, ۱۹۸۹, P.۶۰.

[۵۱] برای آشنایی با موضع عراق ر. ک به: متن نامه طارق عزیز به دبیر کل سازمان ملل در ۶ فوریه ۱۹۸۹ در

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۲۴, February ۷, ۱۹۸۹, P.۲۴

و برای آشنایی با موضع ایران ر. ک به: تفسیر خبرگزاری جمهوری اسلامی در ۲۵ ژانویه ۱۹۸۹ در

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۱۶, January ۲۶, ۱۹۸۹, P.۶۰.

[۵۲] See FBIS - NES - ۸۹ - ۰۲۴, February ۷, P.۲۴.

[۵۳] Habbaniyyah.

[۵۴] See "Acutest Torture Continues in iraq ." Tehran Times, April ۲۶, FBIS - NES - ۸۹ - ۰۸۶., May ۵. ۱۹۸۹. P.۵۰.

[۵۵] See report in FBIS - NES - ۸۹ ۰۶۸ , April ۱۱, ۱۹۸۹ P.۵۱.

[۵۶] برای مطالعه پیشینه قرارداد مرزی ر. ک به:

U.S. Department of State Iran - Iraq Boundary.

[۵۷] See Iraqi News Agency Commentary. April ۱۲, ۱۹۸۹, in FBIS - NES - ۸۹ - ۰۶۹ , April ۱۲, ۱۹۸۹, P. ۲۴.

برای مطالعه تفسیر اخیر خبرگزاری عراق در مورد مقاله روزنامه الجمهوریه که مواردی از نقض قرارداد ۱۹۷۵ از سوی ایران را فهرست می‌کند و این موارد را دلایل لغو قرارداد ۱۹۷۵ می‌شمارد ر. ک به:

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۰۹, January ۱۳, ۱۹۸۹, P.۳۵.

[۵۸] Thalwey.

[۵۹] ر. ک به: مصاحبه ولایتی در روزنامه کیهان در ۱۹ آوریل ۱۹۸۹ در

FBIS - NES - ۸۹ - ۰۸۳. May ۲, ۱۹۸۹, P.۴۶.

[۶۰] همان.

[۶۱] برای بررسی نقض قرارداد ۱۹۷۵ از سوی ایران ر. ک به:

Tareq Y. Ismael, Iraq and Iran: Roos of Conflict (Syracuse : Syracuse University Press, ۱۹۸۲), P. ۱۹

و هم چنین ر. ک به:

Ramesh Shanghvi, Shati al - Arab: The Facts Behind the Issue (London: Transorient Press, ۱۹۶۹).

[۶۲] برای مطالعه گزینه‌های مختلف عراق ر. ک به: مصاحبه صدام حسین در ۸ مارس ۱۹۸۹ در FBIS - NES - ۸۹ - ۰۴۸, March ۱۴, ۱۹۸۹, P.۲۹.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-IR۹۰ ۵۳-۰۶۰۹به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی

همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».